

De vesting van Oostende in het midden van de 19e eeuw

Op 28 juni 1267 werd Oostende tot "stad" verheven door gravin Margareta van Constantinopel. De toenmalige site is reeds lang door de zee ingepalmd en de huidige stad ligt een stuk zuidwaarts.

Een stad wordt maar vesting wanneer het zich bedreigd voelt en zich moet verdedigen tegen invallen van bendes of legers die haar minder gunstig gezind zijn.

Het heeft, eigenaardig genoeg, geduurd tot na de mislukte inval van 5 oktober 1572 door een bende geuzen die reeds uit Oudenaarde verdreven waren vooraleer de eerste maatregelen genomen werden om de stad Oostende te versterken. Het moet een eenvoudige omwalling zijn geweest bestaande uit palissaden met een oostpoort en een westpoort. Vanaf 1576 wordt de versterking voortdurend verbeterd en wordt een zuidpoort gebouwd.

Nadat Alexander Farnese het beleg van de stad in 1583 na vijf dagen onverrichter zake afbrak, werd de stad door de Staatse troepen, gesteund door de Engelsen, versterkt met grachten en bolwerken bestaande uit aangestampt aardewerk dat vermengd was met roggestro en rijswerk. Een nieuwe mislukte poging door La Motte om Oostende terug in handen te krijgen in maart 1585 was aanleiding om de stad ten volle te versterken met binnen- en buitengrachten, schansen en bolwerken.

Toen het beleg van Oostende begon met het kanonvuur van de Spaanse troepen op 5 juli 1601 was de stad uitgebouwd tot een echte vesting met veertien bolwerken. Na het beleg werd de stad herbouwd en werd de vestinggordel opnieuw aangelegd en voortdurend verbeterd.

Echt ingrijpende wijzigingen gebeurden nog onder Jozef II die de zuidelijke wal

deed slechten met behoud van slechts een gewone aarden wal ten zuiden van het Hazegras. Deze werd door de Franse bezetter vanaf 1803 opnieuw ingepast in de vestinggordel. Tijdens het Verenigd Koninkrijk werd het westelijk en het zuidoostelijk gedeelte nog omgevormd en werd een kroonwerk aangelegd op de oosteroever doch nadien werden geen wijzigingen meer aangebracht aan de vorm en het uitzicht van de vesting.

Beknopte beschrijving van de vesting uit de periode 1849-1856

Oostende telde op 1 september 1849 1.540 huizen met 14.604 inwoners, 66 straten, drie openbare pleinen en twee kerken (St.-Pieterskerk en Kapucijnenkerk) op een oppervlakte van 243 hectaren.

De vesting had een rechthoekige vorm waarvan de langste zijde ongeveer 1.550 meter lang was en de kortste zijde ongeveer 700 meter.

De vestinggordel bestond uit 13 bastions met een opening van 300 meter tussen bastion 1 (ter hoogte van het Pauluspleintje) en bastion 13. Deze opening diende om toegang te verlenen tot de visserskreek en de handelsdokken. Ze werd beschermd door een kroonwerk.

De vuurlijn[●] bedroeg 4,75 meter. De hoogte van deze vuurlijn bedroeg gemiddeld 11,49 meter boven de grachtbodem van bastion 1 tot bastion 7. Het bastion 7 echter was sterk verhoogd met een maximumhoogte van 19,07 meter op de saillant[⦿]. De hoogte daalt tot bastion 9 waar de hoogte tot bastion 13 gemiddelde 8,63 meter bedraagt.

De wallen waren uit aardewerk en slechts op bepaalde plaatsen, vooral aan de buitenwerken, was hier en daar metselwerk aan te pas gekomen.

De vesting werd in de loop der tijden aangelegd volgens verschillende systemen. Er was een Italiaanse invloed in het tracé van bastion 1 tot 6. Het westelijk gedeelte van bastion 7 tot bastion 12 werd aangelegd volgens de methode van de Franse ingenieur Cormontaigne (1694-1752).

De hoofdgracht was vóór de fronten 1 à 3 gemiddeld 21,15 meter breed. Dit werd vóór de fronten 1 à 7 gemiddeld 24,20 meter en vóór de fronten 7 à 13

-
- Vuurlijn: de verbinding van de hoogste punten, van waaruit men kon vuren, op de omtrek van de vesting.
 - ⦿ Saillant: hoek van de uiterste voorwaartse punt van een bastion.

wel 43,45 meter. De gracht was nergens dieper dan 2 meter en de waterstand was ongeveer 4,80 meter boven de bovenkant van de dorpel van de militaire sluis die als nulpunt werd genomen.

De gracht werd leeggemaakt via de Blauwe sluis aan bastion 1 en de visserskreek in de havengeul (daarvoor waren zes ebgetijden noodzakelijk wat een maneuvertijd van 66 uur betekende). Het vullen gebeurde normaal via een sluis in de beer aan bastion 12 waar water uit het kanaal naar Brugge werd binnengelaten. Het waterpeil van het kanaal moest op de normale waterstand van 5,61 meter staan en de sluis moest gedurende 24 uur open blijven. In geval van noodzaak kon het vullen echter ook nog via de visserskreek en de Blauwe sluis gebeuren maar dan uiteraard met zeewater.

Door het feit dat het vuil van de stadsriolering in de walgracht werd geloosd hoeft het weinig verbeelding om te begrijpen dat deze laatste regelmatig gereinigd moest worden.

Poorten

Er waren drie belangrijke poorten:

- De Westpoort ter hoogte van de huidige Hendrik Serruyslaan en rechts van de Karel Janssenslaan.
- De Brugse poort gelegen in het verlengde van de huidige Oesterbankstraat, maar het tram- en busstation ligt nu boven de plaats waar de brug gelegen was.
- De Koningspoort of Keizerspoort ter hoogte van de nieuwe randparkeerplaats aan de kazerne Bootsman Jonsen.

Wij moeten echter ook nog de poort vermelden aan bastion 10 waar de trein de wal binnenreed.

De hulppoort in de courtine tussen de bastions 3 en 4 werd ook nog Uilepoort of Noordpoort genoemd omdat deze toegang verschaft naar de vuurtoren en vanwaar men een wandeling op de zeedijk kon maken. Maar deze hulppoort mag men niet echt een stadspoort noemen.

Er was ook nog een poortje dat toegang gaf naar de stadsbrug, een poortje aan het veerpont die de toegang naar de kanonnendijk afsloot en een poort in het kroonwerk.

Entre

Hauts

Thore

Mont

Port

Bassin de Releve

Demi-Lune 910

Caserne

Caserne

Bassin de

8.

9.

15

12

10

11

Bruggen

Er waren in totaal zestien bruggen waarvan er drie (de twee bruggen van de Brugse poort en de brug op de militaire sluis) door de burgergenie werden onderhouden, twee door de spoorwegen en één door de stad. Deze laatste, ook St.-Pietersbrug geheten, werd in 1842 door de stad Oostende aangelegd, was 40 m lang, 3 m breed en gaf toegang aan voetgangers naar de dijk en naar de plaats waar het kursaal in 1852 werd gebouwd. De rest werd door de militaire genie beheerd en onderhouden.

Batterijen

Er waren drie batterijen:

- De batterij op het oosterstaketselhoofd (vroeger Fort Napoleon genoemd) voor een batterij van 5 à 6 stukken van groot kaliber ter bescherming van de haveningang.
- De batterij van de dokkensluis (rechts van de sluis) voor een batterij van 6 à 7 stukken voor de bescherming van de haven en de handelsdokken.
- De batterij van de spuisluizen (tussen de spui- of Franse sluis en de militaire sluis) eveneens voor 6 à 7 stukken en ter bescherming van de haven.

Sluizen

Er waren tien sluizen waarvan we er reeds vier genoemd hebben, nl. de spui- of Franse sluis, de militaire sluis, de sluis aan de handelsdokken en de Blauwe sluis. Komen daarbij de sluizen van Slijkens, de sluis aan de Konterdam om het water in de dokken te houden als het water in het kanaal verhoogd moet worden, de nieuwe sluis van de Konterdam om water uit het kanaal in de Spuikom te lozen, de sluis van de Noordede voor de afwatering van de Blankenbergse en Bredense polder, de Vingerlincksluis voor afwatering van de polders en de Kleppensluis aan het nieuw bedelf voor de afwatering van de zuidwatering van de Gouweloze kreek door middel van een hevel onder de Konterdamsluis. Enkel de Blauwe sluis werd door de militaire genie onderhouden.

In elke courtine[•] met uitzondering van deze tussen bastions 1/2 en 2/3 was een hulppoortje dat diende om toegang te krijgen tot de hoofdgracht om zo, per

• Courtine: het rechte gedeelte van de wal tussen twee bastions.

boot, de buitenwerken van de vesting te bereiken.

Deze buitenwerken bestonden uit ravelijnen en een halve maan. Op het restant van het ravelijn tussen bastion 11 en 12 is het Koninginnehof gebouwd. Ook de forten Napoleon en Wellington behoorden vanzelfsprekend tot de onroerende inventaris van de vesting.

Gebouwen

In bastions 2, 4, 10 en 11 waren grote poedermagazijnen gebouwd en naast elke poort of poortje waren nog kleinere magazijnen voorzien. Boven het poedermagazijn van bastion 4 stond een gebouw dat als kanonnierskwartier gekend was en tijdens de Franse periode was er tevens een gloeioven voor kanonkogels gebouwd.

Elke grote poort, de Noordpoort, de poort aan het veerpont en het kroonwerk hadden een wachtlokaal.

In bastion 4 stond een wachtlokaal waarop in 1839 een verdieping werd gebouwd dat bestemd was om voor de koninklijke familie als uitkijkpost te dienen tijdens hun verblijf.

Er rest nog slechts de opsomming van de andere militaire gebouwen binnen de vesting.

Een grote en een kleine kazerne en een hospitaal-kazerne (gebouwd tussen 1818 en 1824) op het Hazegras, een kazerne met ingang in de Langestraat (gebouwd in 1741 en gelokaliseerd op het westelijk en noordelijk gedeelte van het Europacentrum), een kazerne in het vroegere klooster van de Zwarte Zusters met gevel in de Ooststraat en de Kerkstraat (in die dagen gebruikt door de Stad als schoolgebouw), een stalling die zich in het noordelijk gedeelte van de kazerne van de Langestraat bevond, een bakkerij tussen de Hertstraat-Langestraat-Christinastraat en de Kleine Weststraat (gebouwd midden 18e eeuw), een militaire infirmerie (op de plaats waar zich nu het gebouw van Belgacom bevindt), een arsenaal (uit 1818) op het Hazegras ter hoogte van de technische school, een artillerielaboratorium (uit 1821) in het bastion 6 (gebouwd in de Franse tijd op de huidige helling van de Hertstraat), een artilleriepark op de plaats waar zich het postgebouw aan de H. Serruyslaan bevindt, een bureau voor de genie op het huidige St.-Petrus-en-Paulusplein. De vroegere lijnbaan op het Hazegras deed deels dienst als hangar voor de artillerie en deels als magazijn voor de genie.

Als "toetje" moeten wij nog de Grote Wacht opnoemen die zich bevond op de hoek van het Wapenplein en de huidige Louisastraat. Dit gebouw diende niet alleen als wachtlokaal maar er waren ook gevangencellen en de krijgsraad hield er zitting. Dit gebouw, oorspronkelijk gebouwd in 1677 en herbouwd in 1821, werd later gebruikt als garnizoensmess voor de officieren, publieke toneelzaal, en in 1899 werd het gebouw aan de Stad overgedragen die er de stedelijke bibliotheek in huisvestte.

Hiermee kunnen wij deze beknopte gidsbeurt in en omtrent de vesting van Oostende besluiten.

Luitenant-generaal baron Chazal, minister van Landsverdediging, deelde op 20 maart 1865 in de Senaat mee dat de vesting Oostende niet meer paste in het verdedigingsconcept. Deze mededeling werd officieel door het Koninklijk Besluit van 23 juni 1869.

De stad kon zich uit haar keurslijf loswerken.

Freddy Hubrechtsen

Bronnen

Bowens, Jacobus. *Nauwkeurige beschrijving der oude en beroemde zee-stad Oostende.*

Edebau, Frank. *De Geschiedenis van de Stadsbibliotheek van Oostende.*

Trumper, L. *Mémoire descriptif de la Place d'Ostende et de ses environs.*

Vlietinck, Edward. *Het Oude Oostende en zijn driejarige belegering (1601-1604).*
